

Косянчук Сергій,
*к. пед. н., старший науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України, Україна*

ІНВАРІАНТНІ ЧИННИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНЕ СПРЯМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Згідно із Законом України «Про освіту» державна політика в сфері освіти детермінує як інноваційний, так і соціально-економічний та культурний розвиток. Загальноосвітні навчальні заклади, що набувають статусу закладів загальної середньої освіти, мають переорієнтовуватися на забезпечення освітнього процесу – на заміну навчально-виховному. «Навчання» і «виховання» як добре відомі й усвідомлювані дидактичні категорії, з одного боку, злились і утворили цілісне поняття «освітній процес», а з іншого, – доповнюються поняттям «розвиток». Отже, соціальні аспекти формування знань у здобувачів освіти (дотепер – учнів), розвитку їхніх умінь і вдосконалення навичок набувають інваріантного значення, тобто незмінно спрямовуються на соціалізацію

особистості, про що тривалий час дискутують і науковці, і практики в галузі освіти.

Аналізуючи зміст основного державного документу про освіту, виокремлюємо такі соціальні інваріанти:

- зміст повної загальної середньої освіти, серед іншого, має формувати громадянські та соціальні компетентності;
- принципи забезпечення якості освіти пріоритетизуються;
- посилюється зважання на вимоги ринку праці до компетентностей працівника;

- освічена особа має бути здатною «визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій»;

- має бути забезпечена взаємодія «взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища»;

- зміст освітніх програм має передбачати «формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини; виховання елементів природодоцільного світогляду, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до довкілля; утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини; розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей»;

- актуалізуватиметься зовнішнє оцінювання професійної компетентності педагогічних працівників «шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи»;

- передбачається матеріальне стимулювання педагогічних працівників за успішне проходження сертифікації, впровадження і поширення методики компетентнісного навчання та нових освітніх технологій;

- посилиться увага до «розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання»;

- особи, «які здобули вищу, фахову передвищу чи професійну (професійно-технічну) освіту за педагогічною спеціальністю (педагогічну освіту)», мають, серед іншого, у питаннях «забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості» уміти здійснювати моніторинг педагогічної діяльності та аналізувати

педагогічний досвід, проводити освітні вимірювання, застосовувати освітні технології і методи навчання, ефективні способи взаємодії всіх учасників освітнього процесу [2].

З виокремлених соціальних інваріант правомірно буде скласти перелік освітніх понять, що їх можна вважати феноменами (нагадаємо: феномен – виняткове, надзвичайне, або – рідкісне явище; те, що дано у досвіді, або – те, що має скласти досвід як більш-менш стійку структуру): «освітній процес», «соціально значущі системні проблеми», «вимоги ринку праці до компетентностей працівника», «взаємодія закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти», «умови соціального середовища», «основи соціальної адаптації», «життєві компетентності дитини», «виховання елементів природодоцільного світогляду», «позитивне емоційно-ціннісне ставлення до довкілля», «емоційно-ціннісне ставлення до практичної і духовної діяльності людини», «зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника», «вивчення практичного досвіду роботи педагогічного працівника», «нові освітні технології», «компетентність у питаннях забезпечення процесу навчання, виховання і розвитку особистості», «моніторинг педагогічної діяльності», «проведення педагогічних вимірювань».

Словом, навіть такий неповний перелік освітніх феноменів спонукає до переосмислення мети, цілей і завдань освіти і вибудовувати науково обґрунтований понятійний апарат, оперування яким уможливить справжню модернізацію освітнього середовища закладів загальної середньої освіти. Водночас виникають запитання, що потребують певною мірою інваріантних відповідей: «Як зміниться хоча б емоційно-ціннісне ставлення до практичної і духовної діяльності» в учителя, коли він, зрештою, стане повностатусним педагогічним працівником, змушеним виконувати те все, що ми відносимо до освітніх феноменів, або реагувати на це?», «На що сподіватиметься учень, ставши здобувачем освіти, суб'єктом освітнього процесу, за якого педагогічний працівник має забезпечити йому процес навчання, виховання і розвитку?» і т.п.

Запровадженню профільного навчання у закладах загальної середньої освіти за академічним і професійним спрямуваннями мають передувати науково обґрунтовані й методично апробовані структури педагогічних технологій за багатьма спрямуваннями, наприклад, за гуманітарним, природничим, еколого-економічним, математичним, соціальним і т.ін. з урахуванням реалій (стану) сучасної освітньої галузі. Щонайперше, маємо виокремити методологічні положення і

принципи, філософські основи, підходи і чинники розвитку. Своєю чергою, закономірності, більш-менш усталені терміни і поняття, переосмислення педагогічного досвіду і узагальнення його з огляду на соціальне замовлення на освіту і на умовний ідеальний портрет випускника закладу загальної середньої освіти, матеріальна база й аналіз процесу здобуття освіти дитиною мають складати передумови як розроблення, так і застосування педагогічних технологій в умовах профільного навчання. (Моделі реалізації педагогічних технологій, наприклад, за соціальним спрямування – тема окремого дослідження, дискусії, розроблення і/чи впровадження.)

На сучасному етапі модернізації освіти (і освітнього середовища зокрема) мають місце різного ступеня гостроти суперечності соціального замовлення на компетентного здобувача освіти:

- мета, цілі і завдання освітньої галузі >=< ключові компетентності;
- принципи забезпечення якості освіти >=< освітній процес;
- освітній процес >=< умови соціального середовища, в якому здійснюється освітній процес;
- вимоги ринку праці >=< професійні компетентності;
- освіченість >=< здатність розв'язувати «значущі системні проблеми у певній галузі діяльності»;
- заклади загальної середньої освіти >=< інститути сім'ї і суспільства;
- освітні програми >=< якість освітніх програм (навчальних книг, дидактичного забезпечення тощо);
- основи соціальної адаптації >=< життєві компетентності дитини;
- природодоцільний світогляд >=< внутрішній світ здобувача освіти;
- психоемоційна атмосфера закладу загальної середньої освіти >=< емоційно-ціннісні установки особистості;
- зовнішнє оцінювання професійної компетентності педагогічного працівника >=< системність та об'єктивність такого оцінювання;
- авторські освітні програми >=< освітні технології;
- процес навчання, виховання і розвитку >=< здобування освіти;
- педагогічні і матеріально-технічні ресурси >=< умови реалізації профільного навчання;
- профільна освіта >=< індивідуалізація освіти, диференціація її;
- загальне дидактичне забезпечення освітнього процесу >=< методичне забезпечення процесу здобуття освіти;

- соціальне, громадянське >=< індивідуальне, особистісне;
- освітні технології >=< педагогічні технології в умовах профільного навчання за соціальним спрямуванням.

Викладене спонукає нас до думки, що освітній шлях дитини слід вважати метапроцесом, синергетично пронизаним навчанням, вихованням і розвитком її особистості. Тож освітні технології мають бути метатехнологіями, навіть попри те, що йдеться про педагогічні технології в умовах профільного навчання. На догоду цій думці процитуємо Г. Селевка: «Метатехнології представляють освітній процес на рівні реалізації соціальної політики в галузі освіти (соціально-педагогічний рівень). Це загальнопедагогічні (загально-дидактичні, загальновиховні, соціально-виховні) технології, які охоплюють цілісний освітній процес у країні, регіоні, навчальному закладі. Приклади: технологія дошкільного виховання, технологія розвивального навчання, технологія управління якістю освіти в регіоні, технологія антиалкогольного виховання [4, с. 53]».

Людину як феномен біопсихосоціокультурний, людину як особистість і соціон (соціон, за визначеннями соціоніки, – одиниця соціуму) усе важче «розкласти» за освітніми цілями і завданнями, а ще важче й відповідальніше – за процесами *навчання, виховання і розвитку* як дидактичною тріадою. Загалом висновуємо, що які б інваріантні чинники і в який спосіб не впливали на процеси модернізації освіти, саме соціальне спрямування педагогічних технологій в умовах профільного навчання доповнюватиме її варіативними компонентами «від життя», тобто, орієнтацією на сфери особистості, а ще – алгоритмами педагогічної діяльності, дій і вчинків, прийомами, процесуальними моделями (моделями реалізації конкретних педагогічних технологій за конкретними освітніми спрямуваннями), рівнем і якістю дидактико-методичного забезпечення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васьківська Г. Організаційно-педагогічні умови профільного навчання / Галина Васьківська, Сергій Косянчук // Молодь і ринок. – 2013. – №5(100). – С. 19–24.
2. Закон України «Про освіту» / Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 38–39.
3. Косянчук С. В. Технологический подход к процессу формирования ценностно-смысловых ориентаций старшеклассников / С. В. Косянчук // *Univers Pedagogic*. – 2014. – №1(41). – С. 53–60.
4. Осадченко І. І. Термінологічний аналіз дидактичних категорій: «система», «вид», «тип», «модель», «технологія» / І. І. Осадченко // Зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини / [голов. ред. М. Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – Ч. 1. – С. 217–226.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий / Г. К. Селевко. – В 2-х т. – Москва : НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с.